

СПЕЦИФІКА ФАКТОРНОЇ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ З ВИСОКИМ І НИЗЬКИМ РІВНЕМ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ЖИТТЯМ

SPECIFICITY OF FACTOR STRUCTURE OF PERSONALITY WITH HIGH AND LOW LEVEL OF SATISFACTION WITH LIFE

Задоволеність життям виступає як найважливіший внутрішній фактор людини, що визначає її соціальну активність, взаємини з іншими людьми, ставлення до самої себе як до особистості. Переживання задоволеності життям є значущим чинником стану суспільної свідомості, групових настроїв, очікувань, відносин у суспільстві, тому й урахування стану задоволеності життям є необхідним складником адекватної, ефективної соціальної політики, управління, планування. Мета дослідження – розглянути факторну структуру особистості (за Р. Кеттеллом) осіб із високим і низьким рівнем задоволеності життям.

У дослідженні використано комплекс методів і конкретних методик, а саме: теоретичні методи (аналіз і синтез літератури, застосування порівняння й узагальнення відомостей з проблематики задоволеності життям) і психодіагностичний метод (тести); з групи методів аналізу (обробки) даних: якісний і кількісний аналіз отриманих результатів. Методика експрес-діагностики рівня психоемоційного напруження (О.С. Копіна, К.О. Сулова, Е.В. Заїкін), 16-факторний опитувальник (Р. Кеттелл, фактор С). У дослідженні взяли участь 81 особа – студенти 2 та 3 курсів. До вибірки ввійшли 43 жінки (у віці 18–19 років) і 38 чоловіків (у віці 19–20 років).

Вивчення феномена задоволеності життям може здійснюватися на перетині досліджень як мотиваційної структури особистості, так й особливостей структурування майбутнього, суб'єктивної активності людини. Це дає нам можливість говорити про переживання задоволеності як про інтегральне утворення, що включає когнітивний компонент задоволеності життям.

Переживання задоволеності життям (група осіб із високим рівнем) супроводжується соціальною активністю, схильністю до лідерських тенденцій, прагненням до незалежності, самостійного прийняття рішень у поєднанні з потребою у відповідності соціальним нормам поведінки, емоційною залученістю, гнучкістю в контактах, доброзичливістю, прагненням подобатися оточенню.

Особи, які ввійшли в групу з низьким рівнем задоволеності життям, мають песимістичні настрої та погляди на життя, не вміють вдало акцентувати увагу на життєві пріоритети, у них немає позитивної оцінки дійсності, переважає сумний настрій, вони схильні до депресій і меланхолії, у них нема градацій і відтінків життя. Їхні життєві погляди бувають однобокими, вони не бачать правильного сенсу буття, не уявляють, що життя багатозранне. Вони схильні до закритості, живуть своїм внутрішнім середовищем, до якого не допускають інших. У них

є проблеми зі здоров'ям, вони не завжди можуть це компенсувати.

Ключові слова: особистість, задоволеність життям, високий рівень задоволеності життям, низький рівень задоволеності життям.

Satisfaction with life acts as the most important internal factor of a person, which determines his social activity, relationships with other people, attitude to himself as a person. Experiences of life satisfaction are a significant factor in the state of public consciousness, group moods, expectations, attitudes in society, so taking into account the state of life satisfaction is a necessary component of adequate, effective social policy, management, planning.

The purpose of the study is to consider the factor structure of personality (according to R. Kettell) of people with high and low levels of life satisfaction. The study used a set of methods and specific techniques, namely: theoretical methods (analysis and synthesis of literature, application of comparison and generalization of information on life satisfaction) and psychodiagnostic method (tests); from the group of methods of analysis (processing) of data: qualitative and quantitative analysis of the obtained results. Methods of rapid diagnostics of the level of psycho-emotional stress (O.S. Kopina, K.O. Suslova, E.V. Zaikin), 16 factor questionnaire (R. Kettell, factor C). The study involved 81 people – 2nd and 3rd year students. The sample included: 43 women (aged 18–19) and 38 men (aged 19–20).

The study of the phenomenon of life satisfaction can be carried out at the intersection of studies of both the motivational structure of personality and the peculiarities of structuring the future, the subjective activity of man. This gives us the opportunity to talk about the experience of satisfaction as an integral education that includes the cognitive component of life satisfaction.

Experiencing life satisfaction (a group of people with a high level) is accompanied by social activity, propensity for leadership, desire for independence, independent decision-making combined with the need to comply with social norms of behavior, emotional involvement, flexibility in contacts, friendliness, desire to please others.

People who are in the group with low life satisfaction, have pessimistic attitudes and views on life, do not know how to successfully focus on life priorities, they do not have a positive assessment of reality, sad mood prevails, they are prone to depression and melancholy, they do not gradations and shades of life. Their views on life are one-sided, they do not see the true meaning of life, do not imagine that life is multifaceted. They tend to be closed, live in their internal environment, to which others are not allowed. They have health problems, they can't always make up for it. **Key words:** personality, life satisfaction, high level of life satisfaction, low level of life satisfaction.

УДК 159.923

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.16.22>

Каргіна Н.В.

к.психол.н., старший викладач кафедри практичної психології
Одеський національний морський університет

Цибух Л.М.

к.психол.н., доцент кафедри теорії та методики практичної психології
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

Мельничук І.В.

к.психол.н., доцент кафедри теорії та методики практичної психології
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми. Задоволеність чи незадоволеність життям визначає дуже багато вчинків суб'єкта, різні види його діяльності й поведінки: побутового, економічного, політичного. Ці переживання є значущим фактором стану громадської свідомості, групових настроїв, очікувань, відносин у суспільстві. Без їх урахування неможливо будувати науково обґрунтовану соціальну політику, соціальне управління, соціальне планування [1].

Задоволеність (англ. *satisfaction*) – суб'єктивна оцінка якості тих чи інших об'єктів, умов життя й діяльності, життя загалом, відносин із людьми, самих людей, у т. ч. й самого себе (самооцінка). Високий ступінь задоволеності життям, очевидно, є те, що іменується щастям (англ. *happiness*); близький конструкт – психологічне (суб'єктивне) благополуччя (англ. *Well-being*) [2]. У психології активно вивчаються особливості стану трудової задоволеності, задоволеності шлюбом, споживаними товарами та особистими досягненнями. Тестові показники високої задоволеності власним життям тісно пов'язані з такими особливостями особистості, як екстраверсія і альтруїзм (Углова, 2013). Так, Н.В. Панина трактує задоволеність життям як найбільш загальне уявлення особистості про її психологічний комфорт, який включає зацікавленість до життя, рішучість, цілеспрямованість, послідовність у досягненні життєвих цілей, узгодженість між поставленими та конкретними цілями; позитивну оцінку своїх якостей і вчинків; загальний позитивний фон настрою, позначаючи, що основним складником індексу життєвої задоволеності є афективний складник (Панина, 2010).

Т.В. Углова визначає задоволеність життям як «суб'єктивну оцінку свого життя загалом (умов життя та функціонування, успіхів, взаємовідносин з людьми та ін.), яка супроводжується приємними, радісними емоційними переживаннями» [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основному задоволеність життям розуміється як суб'єктивна оцінка якості тих чи інших об'єктів (М. Аргайл, М. Селігман), умов життя й діяльності, життя загалом (І.А. Джидар'ян), відносин із людьми, самих людей, у т. ч. й самого себе (Л.В. Куліков), рівень і ступінь реалізації життєвих потреб (А. Кембелл, Ф. Конверс, Е. Фромм), відчуття благополуччя особистості, її задоволення чи незадоволення життям (Н. Далкі), істинне ставлення до себе (К. Роджерс), певною мірою рефлексивну оцінку минулого й сьогодення стану справ (М. Аргайл). Високий ступінь задоволеності життям, очевидно, відповідає тому, що іменується щастям; близький конструкт – психологічне благополуччя.

Феномен задоволеності життям почав вивчатися в західній психології лише з другої

половини 60-х років ХХ століття. Поряд із цим існували окремі клінічні концепції, що ґрунтувалися на досвіді психологічної практики. У радянській психології ця проблема мало розроблялася й тільки на початку 90-х років з'являються публікації із цього приводу. У сучасній українській психології соціологічний і соціально-психологічний ракурси питання розробляють Є.І. Головаха, Н.В. Панина, В.М. Духневич, О.М. Плахова, Т.М. Титаренко, Д.К. Корольов, М.В. Савчин.

Задоволеність життям досліджувалася як критерій якості життя переважно зарубіжними вченими крізь призму медицини стосовно стану здоров'я, впливу хвороби та процесу лікування на певні сторони життя пацієнта (N. Aaronson, S. Kaasa, M. Sprangers, D. Cella, D. Rybczy ska); як один із провідних компонентів суб'єктивного благополуччя (Д.К. Корольов) тощо. У контексті самоактуалізації особистості задоволеність життям розглядається в працях А. Маслоу, соціального інтересу – у роботах А. Адлера. К. Роджерс зазначав, що задоволеність життям залежить від самооцінки, тобто від збігу чи збігу «Я-реального» та «Я-ідеального».

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз особливостей специфіки факторної структури особистості з високим і низьким рівнем задоволеності життям.

Об'єктом дослідження став феномен задоволеності життям як психологічне явище, предметом – особливості задоволеності життям осіб із високим і низьким рівнем.

Вибірка дослідження. У дослідженні взяли участь 81 особа – студенти 2 та 3 курсів м. Одеси. До вибірки ввійшли 43 жінки (у віці 18–19 років) і 38 чоловіків (у віці 19–20 років).

У дослідженні використовувалися такі методики: методика експрес-діагностики рівня психоемоційного напруження (О.С. Копіна, К.О. Сулова, Е.В. Заїкін), 16-факторний опитувальник (Р. Кеттелл, фактор С).

Обробка даних здійснювалася за допомогою статистичної програми SPSS v.21.0 для Windows.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення феномена задоволеності життям може здійснюватися на перетині досліджень як мотиваційної структури особистості, так й особливостей структурування майбутнього, суб'єктивної активності людини. Це дає нам можливість говорити про переживання задоволеності як про інтегральне утворення, що включає в себе когнітивний компонент задоволеності життям. Переживання задоволеності та якості життя залежить також від наявності стійкого позитивного емоційного тла й позитивної суб'єктивної оцінки дійсності [2].

Переживання задоволеності життям супроводжується соціальною активністю, схильні-

стю до лідерських тенденцій, прагненням до незалежності, самостійного прийняття рішень у поєднанні з потребою у відповідності соціальним нормам поведінки, схильністю до ідеалізації гармонії міжособистісних стосунків, емоційною залученістю в них, гнучкістю в контактах, доброзичливістю, прагненням подобатися оточенню. До майбутнього такі люди ставляться гнучко й прагнуть охоплювати широкий спектр подій, що дає можливість адаптуватися до умов життя в разі нереалізації одного з прагнень (Bernheim, Theuns, Mazaheri, 2006).

Аналіз даних, представлених у таблиці 1, показує, що показники за методикою Р. Кеттелла в студентів виявляють значущі кореляційні зв'язки з показниками задоволеності життям, а саме: показник «Самооцінка здоров'я» характеризується зворотними взаємозв'язками з показником Е (підпорядкованість-домінантність), на рівні (р 0,05), Н (боязкість-сміливість), на рівні (р 0,01), характеризується позитивно значущим кореляційним зв'язком з показником Q4 (розслабленість – напруженість), на рівні (р 0,01).

Показник «Шкала психоемоційного стресу Л. Рідера» характеризується позитивно значущим кореляційним зв'язком із показником Е (підпорядкованість-домінантність), на рівні (р 0,05), Н (боязкість-сміливість), на рівні р 0,01), характеризується зворотними взаємозв'язками з показником Q4 (розслабленість – напруженість), на рівні (р 0,01).

Показник «Шкала задоволеності життям загалом» характеризується позитивно значущим кореляційним зв'язком із показником Q4 (розслабленість – напруженість) на рівні (р 0,05), характеризується зворотними взаємозв'язками з показниками Е (підпорядкованість-домінантність), на рівні р 0,05, Н (боязкість-сміливість), на рівні (р 0,01).

Показник «Шкала задоволеності умовами життя» характеризується зворотними взаємозв'язками з показником Е (підпорядкованість-домінантність), на рівні (р 0,05), позитивно значущим кореляційним зв'язком з показником Q4 (розслабленість – напруженість), на рівні (р 0,01).

Показник «Шкала задоволеності основних життєвих потреб» характеризується позитивно значущим кореляційним зв'язком з показником Q4 (розслабленість – напруженість), характеризується зворотними взаємозв'язками з показниками Е (підпорядкованість-домінантність), на рівні (р 0,05), Н (боязкість-сміливість), на рівні (р 0,01).

Отже, результати проведеного кореляційного аналізу засвідчують про наявність статистично значимих додатних і від'ємних взаємозв'язків між досліджуваними показниками задоволеності життям і факторами К. Кеттелла.

Підкреслимо, що загалом проведення порівняльного аналізу кореляційних взаємозв'язків за всіма показниками чоловіків і жінок виявило значне перевищення кількості взаємозв'язків у жінок. Задоволеність життям жінки більшою мірою залежить від самоставлення й інших досліджуваних нами аспектів особистості, ніж у чоловіків.

Проведення дослідження за методикою Р. Кеттелла дало змогу констатувати, що в цій групі випробуваних більшість – 32 особи – набрали високі бали (із них – 16 чоловіків і 16 жінок), а це означає, що оцінки відхиляються в бік задоволеності життям. 14 осіб набрали низькі бали (із них – 9 жінки) – це свідчить про низький рівень задоволеності життям.

Переживання задоволеності життям (група осіб із високим рівнем) супроводжується соціальною активністю, схильністю до лідерських тенденцій, прагненням до незалежності, самостійного прийняття рішень у поєднанні з потребою у відповідності соціальним нормам поведінки, схильністю до ідеалізації гармонії міжособистісних стосунків, емоційною залученістю в них, гнучкістю в контактах, доброзичливістю, прагненням подобатися оточенню. До майбутнього такі люди ставляться гнучко й прагнуть охоплювати широкий спектр подій, що дає можливість адаптуватися до умов життя в разі нереалізації одного з прагнень.

Особи, які увійшли в 1 групу (високий рівень), мають більш міцне здоров'я, гарний настрій, усталені погляди на життя, пози-

Таблиця 1

Значущі коефіцієнти кореляції між показниками задоволеності життям і показниками за методикою Р. Кеттелла

Р. Кеттелла	Компоненти задоволеності життям				
	СЗ	ШПЕС Л. Рідера	ШЗЖЦ	ШЗУЖ	ШЗОЖП
Е	-362**	342**	-331**	-335**	-359**
Н	-245*	256*	-242*		-258*
Q4	235*	-259*	247*	240*	300**

Примітка: 1) n=81; 2)** – значущість зв'язку на рівні р < 0,01; * – значущість зв'язку на рівні р < 0,05.

СЗ – Самооцінка здоров'я, ШПЕС Л. Рідера – Шкала психоемоційного стресу Л. Рідера, ШЗЖЦ – Шкала задоволеності життям в цілому, ШЗУЖ – Шкала задоволеності умовами життя, ШЗОЖП – Шкала задоволеності основних життєвих потреб.

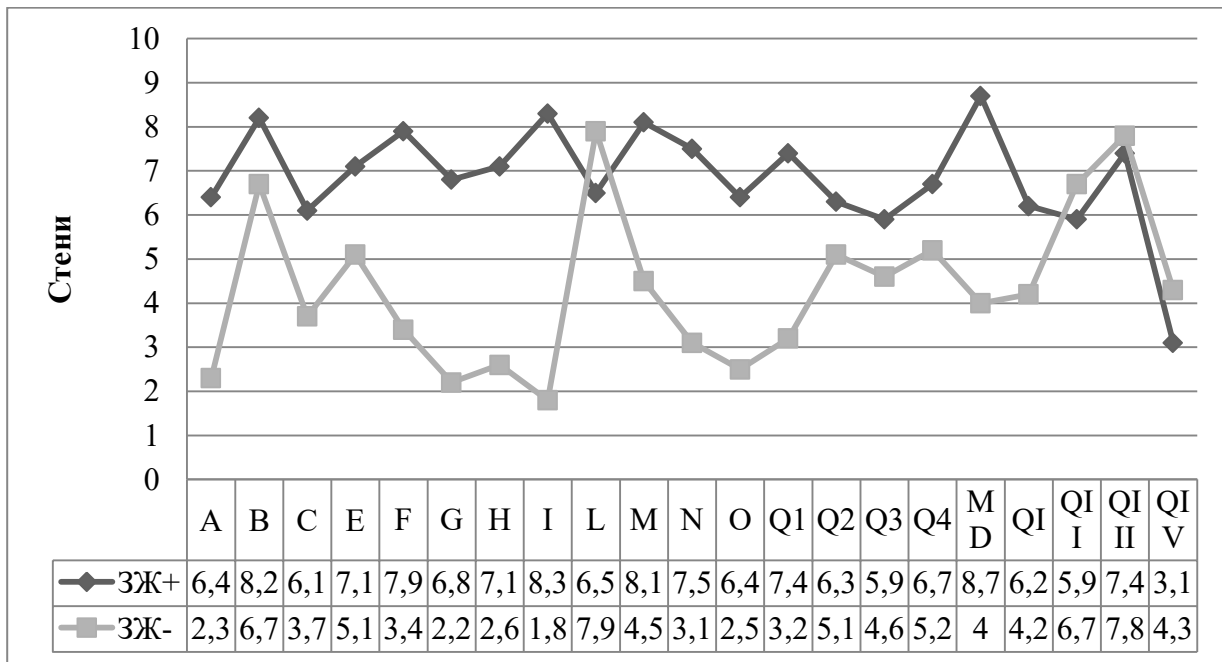

Рис. 1. Профілі компонентів за методикою Р. Кеттелла у групах із високим і низьким рівнем задоволеності життям

тивне ставлення до навколишнього середовища, у них високий рівень психологічного здоров'я, вони більш соціально адаптовані в сучасних реаліях, емоційно стабільні, у них більш висока й адекватна самооцінка, менше схильні до стресів, використовують на повну власні життєві ресурси, удосконалюють себе, у них є бажання розвиватися та самоактуалізуватися.

Особи, які увійшли у 2 групу (низький рівень задоволеності життям), мають песимістичні настрої та погляди на життя, не вміють вдало акцентувати увагу на життєві пріоритети, у них немає позитивної оцінки дійсності, переважає сумний настрій, вони схильні до депресій і меланхолії, у них нема градацій і відтінків життя. Їхні життєві погляди бувають однобокими, вони не бачать правильного сенсу буття, не уявляють, що життя багатогранне. Вони схильні до закритості, живуть своїм внутрішнім середовищем, до якого не допускають. У них є проблеми зі здоров'ям, вони не завжди можуть це компенсувати. Відчуття щастя в них невелике. Умови життя, соціальне середовище теж не на високому рівні.

Якщо порівнювати ці дві групи, досить важливим є те, чи правильно людина ставить до життя, чи задоволена вона внутрішньо передусім. Також важливим є в задоволеності життям соціальний та екологічний аспекти. Переживання стресових ситуацій, нестабільність у житті, відсутність чітких життєвих цілей також негативно впливає на задоволеність життям, що можна побачити в дослідженні.

Навколишнє середовище студентів, місце проживання, світобачення – усе це робить загальну картину задоволеності життям. Гарний настрій, добра фізична форма, стабільний психологічний і психічний стан, життєздатність та емоційний компонент, умови та якість життя, стресостійкість, життєві потреби, психічна, фізична, соціальна й духовні сфери – усе це головні складники задоволеності життям.

Ставлення до себе й задоволеність життям у студентів виступають значною мірою як інтегровані показники. З віком ця інтегрованість слабшає, задоволеність життям і ставлення до себе стають більшою мірою незалежними психологічними характеристиками. Задоволеність життям у чоловіків, як зазначено вище, сильно орієнтована на об'єктивні досягнення в професійній і матеріальній сферах. Імовірно, зв'язок ставлення до себе й задоволеність життям та опосередковується цими параметрами. Нарешті, задоволеність життям практично розпадається, стає відносно автономним показником.

Отже, можливість прогнозування задоволеності життям у чоловіків і жінок істотно розрізняється. Загалом для чоловіків характерна більш сувора диференційованість взаємин задоволеності й інших аспектів особистості, поведінки та досягнень.

У свою чергу, у жінок, за результатами дослідження, більшу кількість внутрішньоособистісних факторів впливає на задоволеність життям. Крім того, у чоловіків надійність передбачення задоволеності, по тих аспектах, які

виділені нами, виявилася нижче, ніж у жінок: за дисперсією ці показники розходяться майже у 2 рази. Загалом варто зазначити, що, за нашими даними, задоволеність життям чоловіків пов'язана зі спрямованістю особистості на себе (егоцентричність), а жінок – зі спрямованістю на відносини з оточуючими, близькими людьми (соціоцентричність) [8].

Висновки з проведеного дослідження.

Вивчення феномена задоволеності життям може здійснюватися на перетині досліджень як мотиваційної структури особистості, так й особливостей структурування майбутнього, суб'єктивної активності людини. Це дає нам можливість говорити про переживання задоволеності як про інтегральне утворення, що включає в себе когнітивний компонент задоволеності життям. Переживання задоволеності життя залежить також від наявності стійкого позитивного емоційного фону й позитивної суб'єктивної оцінки дійсності.

Емпіричне дослідження факторної структури особистості в осіб із різним рівнем задоволеності життям показало, що вираженість цієї багатокомпонентної властивості обумовлює цілісну картину рис особистості. До того ж отримані дані узгоджуються з даними інших наукових досліджень, присвячених питанню особливостей задоволеності життям осіб із високим і низьким рівнем, утім суттєво доповнюють їх, оскільки відображають інформацію саме про індивідуальні прояви задоволеності життям.

Перспективним є дослідження вікових аспектів динаміки почуття задоволеності життям у людині, оскільки існує припущення, що

профіль задоволеності життям може змінюється з віком і залежить від умов, у яких живе людина.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вірна Ж.П. Адаптаційний профіль задоволеності життям особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 2. С. 20–25.
2. Максименко С.Д., Максименко К.С., Папуча М.В. Психологія особистості : підручник. Київ : ТОВ «КММ», 2007. 296 с.
3. Скрипаченко Т.В. Психологічний аналіз феномену задоволеності життям. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць. 2016. № 2 (10). С. 124–130.
4. Смолева Е.О., Морев М.В. Удовлетворенность жизнью и уровень счастья: взгляд социолога / под науч. рук. д. э. н. А.А. Шабуновой. Вологда : ИСЭРТ РАН, 2016. 164 с.
5. Тест индекс жизненной удовлетворенности (ИЖУ), адаптация Н.В. Паниной. Опросник общего психологического состояния человека. URL: <http://psychok.net/testy/506-test-indeks-zhiznennoj-udovletvorennosti-izhu-adaptatsiya-n-v-paninoj-oprosnik-obshchego-psikhologicheskogo-sostoyaniya-cheloveka>.
6. Углова Т.В. Субъективные предпосылки удовлетворенности жизнью в период взрослости. *Вестник НГУ*. 2013. Т. 2. № 74. С. 91–94.
7. Bernheim J.L., Theuns P., Mazaheri M. et al. The potential of anamnestic comparative self-assessment (ACSA) to reduce bias in the measurement of subjective well-being. *Journal of Happiness Studies*. 2006. Vol. 7. P. 227–250.
8. Smith M.D., Drummond M., Brixner D. Moving the QALY forward: Rational for change. *Value in Health*. 2009. Vol. 12. P. 1–3.